

SAVOIR-VIVRE®

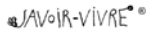
Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

Peter Hughes

IUBIRE ȘI URĂ
SAU ISTORIA LUMII ÎN 21 DE STATUI

traducere din limba engleză de
MIHAI MOROIU

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Peter Hughes

A HISTORY OF LOVE AND HATE IN 21 STATUES

Copyright © 2023 by Peter Hughes

© Baroque Books & Arts®, 2023

Concepție grafică © Baroque Books & Arts®

Redactor: Aida Teodorescu

Lector: Nicoleta Valentina Arsenie

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HUGHES, PETER

Iubire și ură sau istoria lumii în 21 de statui / Peter Hughes;

trad. din lb. engleză de Mihai Moroiu. - București: Baroque Books & Arts, 2023

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-630-6522-10-1

I. Moroiu, Mihai (trad.)

725.94

94

Tipărit la ARTPRINT S.A.

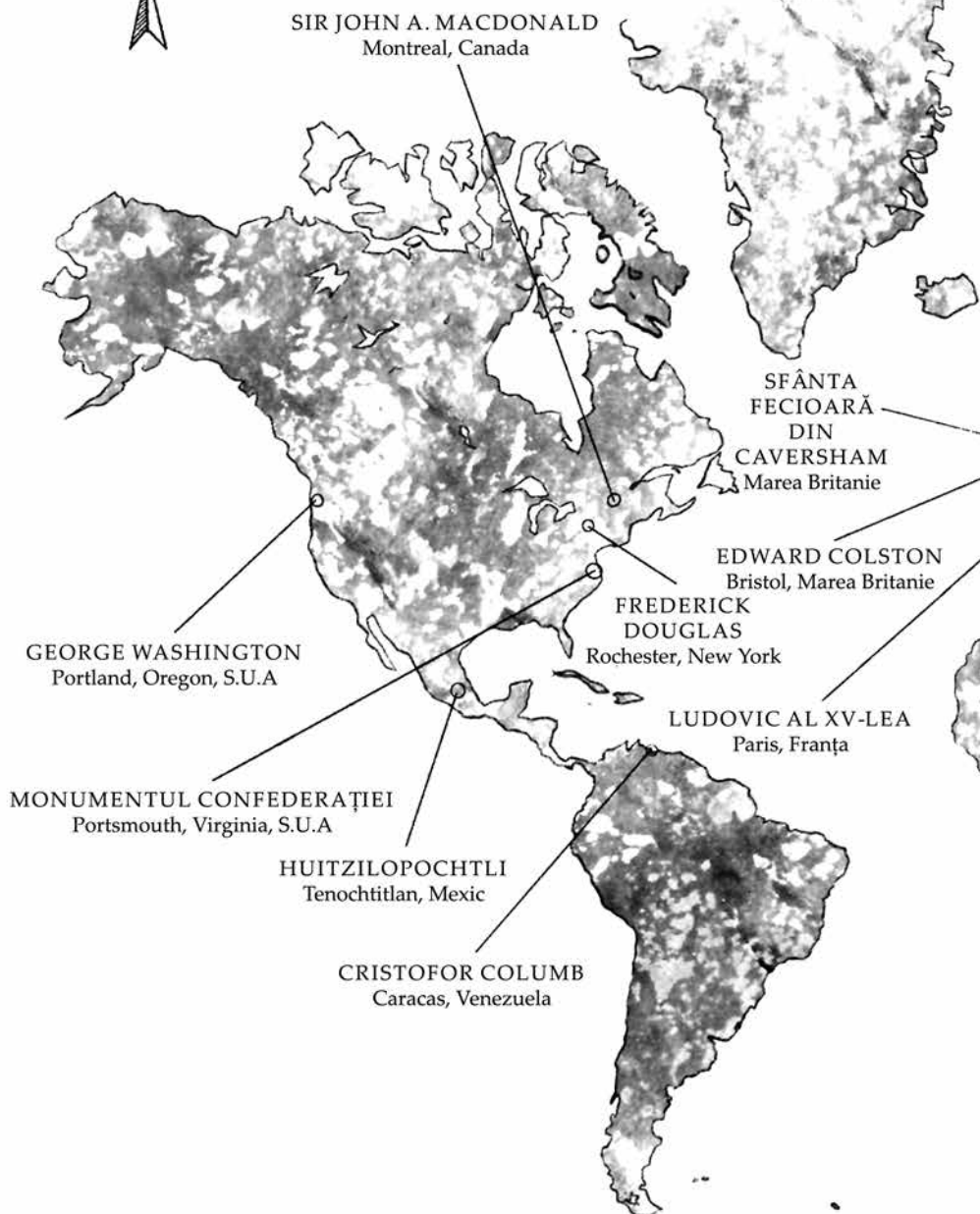
Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

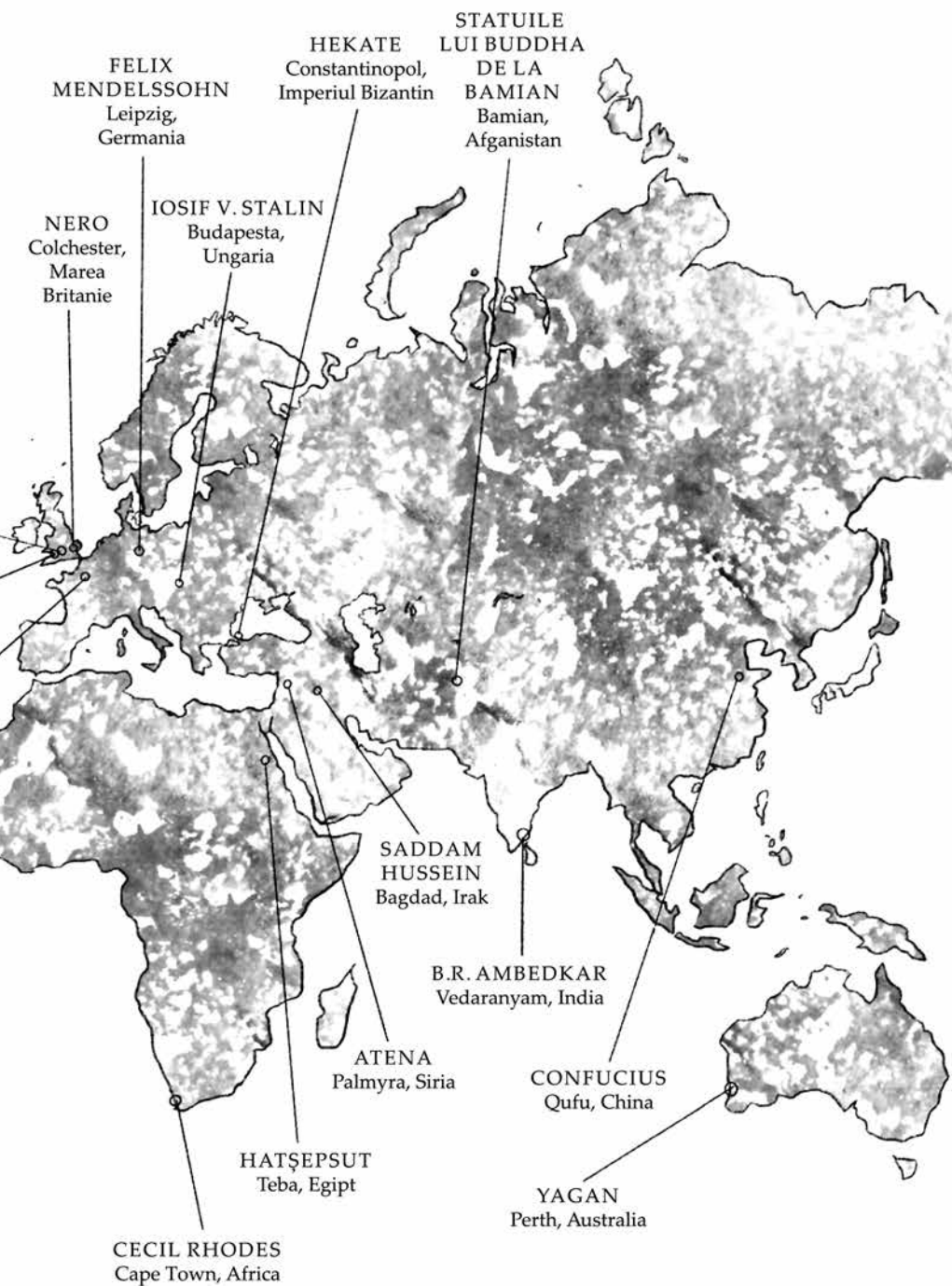
Sarei, cu toată dragostea mea

„Porumbelul ușor, lovind în zbor liber aerul a
cărui rezistență o simte, și-ar putea imagina că
el ar reuși și mai bine în spațiul vid.”¹

IMMANUEL KANT, *Critica rațiunii pure*

¹ Din traducerea lui Nicolae Bagdasar și a Elenei Moisuc, Editura IRI, București, 1998, p. 26 (n. tr.).

INTRODUCERE

DOAR DE NISIPURI ÎMPRESURATĂ

La 22 mai 1538, sub un soare strălucitor, o mare de oameni s-au adunat în cartierul Smithfield din Londra, în vreme ce spre ei își croia drum o procesiune extraordinară. Acel loc mai fusese martor la multe execuții de eretici și rebeli, printre care eviscerarea cavalerului scoțian William Wallace și decapitarea lui Wat Tyler, unul dintre conducătorii revoltei țăranilor. Dar niciodată nu mai asistase la o asemenea stranie dublă execuție, ca aceea pe cale să se petreacă.

Cu o lună mai devreme, Thomas Cromwell, primul-ministru al regelui Henric al VIII-lea, a ordonat mutarea unei statui masive de lemn dintr-o biserică de undeva din Țara Galilor. Susținea în acest fel dorința regelui său de a anula căsătoria cu Caterina de Aragón și de a grăbi ruptura cu Roma și cu papalitatea pe care o presupunea acel gest. Neînduplecat în acțiunea de distrugere a „idolatriei” catolice, Cromwell a dispus ca statuia Sfântului Derfel Gadarn (Derfel cel Puternic) să fie transportată la Londra.

În folclorul velș, Derfel era unul dintre cei șapte războinici supraviețuitori ai funestei bătălii de la Camlann,

în care se spune că a murit regele Arthur. Obsedat poate de experiența prin care trecuse, Derfel s-a călugărit și a murit în 660. În 1538, statuia sfântului din biserica sa de la Llandderfel era căutată de pelerini, motiv suficient pentru Cromwell să ordoneze îndepărtarea ei.

În timp ce statuia lui Derfel Gadarn era transportată din munții Țării Galilor spre Londra, John Forest, călugăr franciscan și confesor al Caterinei de Aragón, a fost condamnat la moarte din cauza refuzului său de a-l recunoaște drept cap al Bisericii din Anglia pe regele Henric.

La 22 mai, între călugăr și statuie a avut loc o întâlnire macabră.

Potrivit relatării părintelui Thaddeus¹, statuia era purtată de „opt bărbați, trei călăi ținând-o strâns cu frângerii, ca pe un criminal condamnat la moarte“. Statuia a fost așezată peste o grămadă de lemne, deasupra căreia fusese suspendat într-o cușcă John Forest, și el înlănțuit.

Hugh Latimer, episcop de Worcester, a ținut o predică prin care îl îndemna pe cel condamnat să retracteze. La refuzul său, rugul a fost aprins. Sub privirile mulțimii statuia și călugărul s-au făcut scrum, împlinind o veche profeție potrivit căreia „imaginea sfântă a lui Derfel Gadarn va pune pe foc o pădure“. Viața unui om și statuia ce simboliza o identitate și nenumărate valori au fost mistuite într-una și aceeași văpaie.

La aproape cinci sute de ani după ce John Forest și Derfel Gadarn au fost arși pe rug, poetul Percy Bysshe Shelley și prietenul său, bancherul Horace Smith, s-au întrecut în sonete inspirate de un pasaj din opera istoricului grec Diodor din Sicilia (Diodorus Siculus). În *Bibliotheca*

¹ Fr. Thaddeus, *Life of Blessed Father John Forest* (Londra: Burns & Oates Limited, 1888).

historica, Diodor descria trei statui descoperite în mormântul unui rege egiptean, dintre care una purta inscripția: „Sunt Ozymandias, rege peste regi! Dacă cineva voiește să afle cât sunt de măreț și unde mă odihnesc, mai întâi să întrecă oricare din lucrările mele.”¹ Ozymandias era numele grecesc al lui Ramses al II-lea, unul dintre cei mai străluciți faraoni egipteni. Diodor îi descria statuia drept „cea mai impunătoare din tot Egiptul, măsura piciorului trecând de șapte coți”².

Dintre cele două sonete scrise despre acest impresionant conducător, cel al lui Smith a fost dat uitării, în vreme ce acela al lui Shelley reprezintă unul dintre cele mai frumoase poeme în limba engleză:

*Mi-a povestit un călător venit
Dintr-un străvechi meleag: Două picioare
De piatră-ntr-un deșert am întâlnit.
Alături, în nisip, o față care,
Prin rânjetu-i pe gură-ncremenit,
Vădea că al ei sculptor deslușise
Acolo patimi ce-au rămas întregi
Când inima ce le-a hrănit murise.
Pe soclu, limpezi, câteva cuvinte:
„Sunt Ozymandias, rege peste regi.
Priviți-mi opera grozavă!”
Nimic n-a mai rămas ca altădată,
Și peste tot gigantica epavă
Doar de nisipuri e împresurată.”³*

¹ J. Gwyn Griffiths, „Shelley’s ‚Ozymandias’ and Diodorus Siculus”, *The Modern Language Review* 43, nr. 1, 1948, p. 81.

² Johnstone Parr, „Shelley’s ‚Ozymandias’”, *Keats-Shelley Journal* 6, 1957, p. 31.

³ Traducerea în română a poemului îi aparține lui Petre Solomon (n. tr.).

Vanitatea „regelui peste regi” – sfidarea adresată inamicilor de a-i privi opera și puterea zdrobitoare – contrasta cu nisipurile nesfârșite și pustii. Această întoarcere a puterii în țărâna din care s-a înălțat este spectrul care amenință orice tron, iar Ramses al II-lea și-a dedicat întreaga viață înfruntării acelei țărâne. A ridicat atâtea statui și temple care să-i preamărească gloria, încât meșterii săi au rămas fără piatră. Dar nu s-a lăsat abătut din calea lui și a poruncit să se distrugă temple, monumente și statui ale înaintașilor și din bogăția lor și-a clădit nemurirea. Totul a culminat cu cele patru imense statui care îl reprezintă, înalte de 21 de metri, aflate la intrarea în templul de la Abu Simbel, în sudul extrem al Egiptului. Inevitabil, strădaniile lui au fost zadarnice. Iar când un „călător venit dintr-un străvechi meleag” a întâlnit rămășițele măreției lui, mai erau doar „două picioare de piatră-ntr-un deșert”.

Când servesc fanteziilor grandioase ale unor tirani ca Ramses al II-lea, Iosif Vissarionovici Stalin ori Saddam Hussein, statuile „domină, impresionează și intimidează”¹. Când funcția lor este benignă, statuile ne definesc și ne susțin identitatea peste timp. Ne spun cine suntem și cine nu suntem. Ele sunt convingerile, valorile și amintirile noastre păstrate în marmură, în piatră și în metal. Însă, de-a lungul istoriei, atunci când ne este contestată însăși ideea de „identitate”, statuile au devenit un stimul al sentimentului de nedreptate și al ostilității. Acest volum prezintă povești despre ciocniri între identități care nu sunt capabile sau dispuse la rațiune și înțelegere, pregătind firesc o alunecare rapidă spre intoleranță și cruzime. Dacă suntem incapabili să împărtășim evenimentele din trecut,

¹ Antony Gormley, Martin Gayford, *Shaping the World: Sculpture from Prehistory to Now* (Thames & Hudson, 2020), p. 231.

ori să le dăm uitării, șansele de a mai trăi și împărtăși un viitor comun scad în mod galopant. După cum scria Czesław Miłosz, „este posibil să nu reziste nicio altă amintire, în afara celei a rănilor”¹, iar nicio societate nu poate supraviețui dezgropării neîncetate a nedreptăților din trecut. Colapsul este inevitabil, alimentat de o concentrare în grupuri identitare ale căror iubire de sine și coeziune sunt afirmate prin pedepsirea celor pe care îi acuză pentru suferință și asuprire. Distrugerea statuilor este semnul acestei prăbușiri.

Cu toate astea, de-a lungul vieții, acordăm prea puțină atenție statuilor care ne înconjoară. După cum susținea istoricul David Olusoga, „în majoritatea cazurilor, statuile nu contează. Trecem pe lângă ele zi de zi, sunt cenușii și sunt plicticoase”². Se înalță sub forma unor relicve istorice inofensive. „Cele mai multe – trăgea el concluzia – sunt inofensive, și sunt inofensive în ce mă privește pe mine, dar pot să accept că unele dintre ele nu sunt inofensive în ce-i privește pe alții.” Dar statuile „cenușii” și „plicticoase” ale lui Olusoga au și ele acul lor de scorpion: ori de câte ori coeziunea socială suferă o fractură, fac un salt în prim-planul vieții. Indiferent dacă le protejăm sau le distrugem, ele devin piatra și oțelul din care ne făurim identitățile aflate în conflict.

Astăzi, chiar în condițiile în care realitatea este martora toleranței tot mai largi arătate de democrațiile liberale, gloatele macină fundamentele imperfecte care țin în picioare societățile noastre. Ne aflăm în situația călătorilor din poemul lui Charles Baudelaire, *Le Voyage*, care pornesc să-și

¹ Citatul provine din discursul ținut cu ocazia primirii Premiului Nobel pentru literatură ținut de Czesław Miłosz în decembrie 1980: www.nobelprize.org/prizes/literature/1980/milosz/lecture/.

² www.youtube.com/watch?v=SoC2ioaQUQU.

aline monotonia vieții pentru a descoperi, la fiecare destinație, o „oază de oroare într-un deșert de plictiseală“. Călătorii își încheie voiajul jinduind să moară, plonjând „în adâncimile Necunoscutului ca să găsească ceva nou“¹. Această viziune sumbră descrie consecințele psihologice ale incapacității de a accepta o realitate neputincioasă să se plece înaintea speranțelor și așteptărilor noastre. Înfruntând această frustrare, narcisiștii devin nerăbdători față de ritmul lent al schimbării. Spre deosebire de călătorii lui Baudelaire, ei își imaginează că pot elimina oroarea și nedreptatea acestei vieți fără să fie obligați să pășească în următoarea. Încărcați de râvnă revoluționară, sunt orbi la lecțiile istoriei. Visează să răstoarne statui, să ștergă ierarhii și să elimine nedreptatea. Efectul dezastruos este peste tot la fel.

Această problemă este, în esență, problema Celuilalt, a modului în care lăsăm loc diferenței atâta vreme cât, așa cum observa scriitorul Ryszard Kapuściński, „toate civilizațiile sunt înclinate spre narcisism“². Când narcisismul devine tiranic, Celălalt se transformă în cel față de care simțim dispreț și de la care nu avem nimic de învățat. Când pofta de dominație și de certitudine morală ne copleșește curiozitatea, ne vom consuma în epurări și pedepse, care încep adesea cu distrugerea de statui. Într-un pasaj extraordinar de la sfârșitul romanului *Crimă și pedeapsă*, protagonistul lui Dostoievski, Raskolnikov, după ce a recunoscut asasinarea unei bătrâne cămătărese, descrie un vis de „febră și delir“ în care „ființe microscopice (...) spirite înzestrate cu inteligență și voință“ intră în trupurile

¹ Charles Baudelaire, *Les Fleurs du Mal* (Librairie Générale Française, 1972), p. 177.

² Ryszard Kapuściński, *The Other*, trad. Antonia Lloyd-Jones (Verso, 2018), p. 44.

oamenilor și le posedă. Comunități întregi sunt cuprinse de nebunie. Fiecare se consideră deținător al adevărului. Oamenii nu se mai înțeleg între ei. Violențe și crime se petrec peste tot, și nimeni nu știe de ce. Undeva, în lume, câțiva aleși supraviețuiesc. Este destinul lor „să înnoiască și să curețe pământul, dar nimeni nu i-a văzut pe acești oameni, nicăieri, nimeni nu le-a auzit glasul și cuvântul”¹.

Oare nu cumva trăim astăzi în interiorul acestui vis înfricoșător? Lăsându-ne fragmentați în identități multiple, incapabile de înțelegere, am cedat oare în fața unui iraționalism care ne va mistui pe toți? Poveștile cu statui distruse, revenind de-a lungul istoriei, adesea bazate pe narațiuni cât se poate de asemănătoare, nu au drept subiect moartea rațiunii. Ele ne arată că rațiunea nu a fost niciodată atât de vie pe cât am crezut noi, că sub stratul superficial al vieții noastre clocotește constrângerea de a transgresa, de a sfărâma în bucăți ceea ce ar trebui păstrat și folosit drept bază pentru a construi mai departe. Vom vedea, de-a lungul acestui volum, că actele de încălcare a limitelor reprezintă, în festivismul și violența lor, una dintre modalitățile prin care ne exprimăm setea de transcendență, foamea de sacru.

Există, poate, statui pe care puțini sau nimeni nu ar vrea să le distrugă, deoarece sunt simboluri ale celor mai profunde sentimente care ne leagă de Alții. Kapuściński credea că europenii au luat pentru prima oară legătura cu Ceilalți călătorind pe rutele comerciale. Au venit apoi secole de „cucerire, măcel și jaf”, urmate de încercări de a înțelege, care ne-au adus unde ne aflăm acum: la remarcabila, nemaivăzuta descoperire că „monstruosul Celălalt, atât

¹ Fyodor Dostoyevsky, *Crime and Punishment*, trad. Oliver Ready (Penguin, 2014), p. 653. Traducerea în limba română aparține Adrianei Liciu (n. tr.).

de deosebit de noi, este *tot făptură umană*¹. Statuile care ne fac legătura cu această umanitate comună, despărțită de apartenența la un grup identitar specific, afirmă universalitatea existenței umane, adesea prin experiența suferinței și a durerii.

Într-un cimitir din satul belgian Vladslo, două statui de granit, un bărbat și o femeie, stau îngenuncheate pe socluri făcute tot din granit. Bărbatul privește drept în față, cu brațele încrucișate strâns la piept. Femeia are capul înclinat, cu mâinile în aceeași poziție ca a soțului ei, dar ținute mai delicat. Pe întinderea dinaintea lor se află mormintele a mai mult de 25 000 de soldați germani căzuți în Marele Război. Unul dintre soldați a fost Peter Kollwitz, fiul lor. În 1903, când Peter avea șapte ani, mama lui, artista Käthe Kollwitz, l-a folosit drept model pentru gravura ei *Femeie cu copil mort*. Scena profetică este o reinterpretare a temei creștine pietă, în care Fecioara Maria își strânge în brațe Fiul răpus. Durerea este crudă, inexprimabilă. La izbucnirea războiului, unsprezece ani mai târziu, Peter s-a înrolat în armata germană. A plecat de acasă în august. În octombrie nu mai era în viață. Mama lui scria, copleșită de jale: „În viața noastră există o rană fără leac.”²

Pentru a da un sens suferinței sale, Käthe Kollwitz a realizat *Părinții îndoliați*, monument ridicat în amintirea nu doar a fiului ei, ci a fiilor morți ai tuturor părinților. Așa cum stau Käthe și soțul ei Karl contemplând pustiirea, atenția noastră este atrasă de prăbușirea petrecută în ei, și nu de numele celor morți dinaintea lor. Aceasta este înfățișarea unei răni care nu se vindecă niciodată: doi oameni

¹ Kapuściński, 2018, p. 23.

² Käthe Kollwitz, *The Diary and Letters of Käthe Kollwitz*, trad. Richard și Clara Winston (Northwestern University Press, 1988), p. 144.

îngenuncheați în fața unui abis, privind spre neființă, cu brațele strânse în jurul propriilor inimi, susținându-i să nu se prăbușească.

Durerea *Părinților îndoliați* este durerea noastră. E posibil ca supraviețuirea lor într-o asemenea suferință să se explice, în parte, prin reușita lui Käthe de a o exterioriza în granit. Cele două statui se înalță atât ca simboluri ale memoriei, cât și ca refuz de a lăsa trecutul să se stingă fără nicio mărturie.

Conservarea memoriei este o funcție a oricărei statui. Dar trecutul se schimbă în funcție de cine îl privește. Memoria colectivă ne ține prizonieri ai identităților aflate în concurență. Poveștile pe care ni le spunem despre cine suntem și cine nu suntem creează adepți care luptă pentru dominație. Dacă statuile ne evocă aceste zbateri, ar fi preferabil să încetăm să mai păstrăm amintirea trecutului, cu toată violența și nedreptatea lui? Poetul Matthew Arnold scria că „uităm pentru că așa trebuie”¹, însă uitarea și iertarea pe care o implică ne depășesc pe cei mai mulți dintre noi. Suntem mândri de victorie și înverșunați de înfrângere. Ar fi mai bine dacă am dărâma toate statuile pe care cei cu care nu cădem de acord ar putea să vrea să le dărâme la un moment dat, în viitor. Iar odată ce vor fi la pământ, am face bine să nu mai ridicăm niciodată altele noi – dar asta nu are să se întâmple. Identitățile au rădăcini prea adânci, iar memoria se păstrează prea mult. Sociologul Gary Younge susținea, cu oarecare naivitate, că „toate statuile trebuie date jos”, inclusiv cele ale „luptătorilor pentru libertate, ale sindicaliştilor, ale susținătorilor drepturilor omului și ale

¹ Titlul poemului este *Absence (Absență)*.

revoluționarilor”¹. Dacă am adopta această cale, rănilor colective s-ar adânci și mai mult într-o asemenea epurare. O întoarcere la „Anul Zero” reprezintă rareori o rețetă de armonie culturală.

Alternativa ar fi să nu se mai ridice statui ale „marilor bărbați și femei” și să fie înlocuite cu lucrări de artă publică, așa ca *Părinții îndoliați*. Dar când identitatea păcălește rațiunea, insultele pot apărea la tot pasul. În 2020, muzeele din Statele Unite și din Marea Britanie au anulat o retrospectivă a operei lui Philip Guston în așteptarea momentului când „puternicul său mesaj de dreptate socială și rasială” va putea fi „mai limpede interpretat”². Același soartă a avut-o și o expoziție de desene în cărbune care evidenția acțiuni în forță ale poliției împotriva unor bărbați de culoare și latino. În ciuda mesajului de dreptate rasială, Muzeul de Artă Contemporană din Cleveland a anulat expoziția după o „reacție îngrijorătoare din partea comunității”³.

În actualul climat cultural fierbinte, iconoclaștii consideră că distrugerea unor statui și suprimarea unor nume, indiferent de faptele lor, indiferent de intenție sau de context, sunt perfect justificate. Cuvintele și viața personalităților istorice sunt investigate în căutarea oricărui moment care ar putea fi perceput ca defect de caracter ori lipsă de discernământ. Bineînțeles, nimeni nu poate face față unei asemenea examinări minuțioase, după cum au constatat

¹ Gary Younge, „Why every single statue should come down”, *The Guardian*, 1 iunie 2021.

² Julia Jacobs, „Philip Guston Blockbuster Show Postponed by Four Museums”, *The New York Times*, 24 sept. 2020: www.nytimes.com/2020/09/24/arts/design/philip-guston-postponed-museums-klan.html.

³ Brian Boucher, „A Museum Canceled a Show About Police Brutality. Here’s the Art”, *The New York Times*, 9 iunie 2020.

activiștii în 2020, când a fost lansată o petiție de schimbare a denumirii David Hume Tower, o clădire a Universității din Edinburgh. Motivul invocat era că Hume, unul dintre personajele importante ale Renașterii scoțiene, „a susținut supremația albilor”. Propunerea era ca turnul să fie redenumit Julius Nyerere Tower, în onoarea politicianului tanzanian care a studiat la această universitate. Totuși, nu după mult timp s-a renunțat la idee, când autoarea petiției și-a dat seama de eroare: Nyerere era nu numai „homofob”, ci și maoist. În timpul mandatului său de președinte și dictator al Tanzaniei, între 1964 și 1985, a mutat 11 000 000 de africani la sate, adesea împotriva voinței lor. Potrivit relațiilor, multe „persoane au fost maltratate, hărțuite, pedepsite în numele TANU-lui¹ sub regimul socialist, iar celor care puneau întrebări li se spunea că «E din ordinul lui Nyerere!»². Urmarea a fost debandada din producția alimentară și distrugerea economiei tanzaniene.

Indiferent dacă trebuie să rămână în picioare sau să cadă, statuile funcționează ca paratrăsnet pentru iubire și ură. Prin valorile și idealurile pe care le întruchipează, ele sunt simboluri vizibile ale sensului și structurii, atrăgând sau respingând afecțiunea. La începutul *Amurgului idolilor*, Nietzsche ne amintește că „dacă dispunem de un *de ce* al vieții, putem suporta aproape orice *cum*”³. Această descoperire a sensului creează un spațiu de siguranță primară. Îi asigură eului putere și scop. Absența acestei siguranțe psihologice este catastrofală pentru eu, lăsându-l expus și vulnerabil în fața căderii. Cu mai mult de un deceniu înainte de a-și umple buzunarele hainei cu pietre

¹ Tanganyika African National Union, partidul lui Julius Nyerere (n. tr.).

² Martin Meredith, *The State of Africa* (Simon & Schuster, 2013), p. 255.

³ Friedrich Nietzsche, *Twilight of the Idols*, trad. R.J. Hollingdale (Penguin, 1986), p. 51.

și de a porni spre moarte în apele râului Ouse, Virginia Woolf a descris această înspăimântătoare zbatere pentru identitate și amenințarea permanentă a dezintegrării: „Dedesubt totul este în întuneric, totul se lărgește și este insondabil de adânc; dar, din când în când, ne ridicăm la suprafață și așa putem vedea că existăm.”¹

Teama de a nu fi tras din nou în adâncuri este ceea ce mână eul să caute siguranță. Aceasta este lupta aprigă pentru supraviețuirea psihologică, pe care o trăim ca fugă de necunoscut. În termeni freudieni clasici, este lupta eului (*Ego*) de a se apăra de forțele primordiale ale sinelui (*Id*). Reușita, atunci când se petrece, presupune realizarea unei lumi familiare, locuibile. La fel cum *Egoul* se croiește din masa amorfă de *Id*², tot așa statuile se ridică din materie fără formă. În ambele cazuri, identitatea pe care o creăm are nevoie de un Altul în raport cu care să se măsoare și prin intermediul căruia să se poată înțelege pe sine. Stabilitatea societăților noastre se întemeiază pe necesitatea ca diferențele dintre indivizi și grupuri să fie guvernate pașnic. În momentul când această pace dispare, când suntem de părere că identitatea ne este amenințată, vom lupta pentru prezervarea simbolurilor grupului nostru identitar și pentru distrugerea simbolurilor celor care se situează în opoziție cu noi. Inevitabil, justificăm acea distrugere numind-o act de autoapărare. Valul de iconoclastism care a urmat asasinării lui George Floyd a arătat că mulți dintre cei care distrug statui consideră că o fac în slujba unei îndatoriri idealizate față de cei săraci și oprimați. Iată un model repetat de-a lungul istoriei, iar violența

¹ Virginia Woolf, *To the Lighthouse* (Penguin, 2000), p. 69.

² Concept freudian, *Id* este componentă principală a personalității și sursă a energiei psihice (n. tr.).

implicită este legitimată ca asalt firesc asupra privilegiului celor văzuți ca opresori. Această viziune despre lume implică o divizare radicală în grupuri identitare polarizate, care se consolidează în mod reciproc. În vreme ce un grup dăruie un monument confederat, un altul ridică un ecran protector în jurul statuii lui Winston Churchill. Sub efectul unor „camere de ecou” virtuale, cu rezonanțe de cavernă, idealul narațiunii comune se prăbușește. Ne pierdem orice toleranță față de ceea ce este diferit, care reprezintă chiar liantul nostru. Indiferent dacă pe fața lor există „un rânjel de dominație rece”, privirea tiranică a lui Stalin sau cea hotărâtă a lui Frederick Douglass, statuile pe care le ridicăm, le apărăm sau le distrugem marchează și adâncesc aceste despărțiri.

Pe măsură ce coborâm în spiralele urii, tot mai greu de descâlcit, batjocorim idealul iubirii față de dușmani, pe care eu îl înțeleg, simplu, ca respect față de umanitatea celor cu care nu suntem de acord, mai ales când ne aflăm în conflict cu ei. Una dintre cele mai frumoase expresii ale acestui ideal se găsesc în Evanghelia lui Luca (6:27–32). Iisus spune: „Iubiți pe vrăjmașii voștri, faceți bine celor ce vă urăsc; binecuvântați pe cei ce vă blestemă, rugați-vă pentru cei ce vă necăjesc (...) Și dacă-i iubiți pe cei ce vă iubesc, ce mulțumire aveți? Că și păcătoșii îi iubesc pe cei care-i iubesc pe ei.” Nu ne ridicăm la înălțimea acestui ideal de a ne iubi inamicii din două motive: pe de o parte, acceptăm idealul, dar ne trezim mereu cedând tentației de a urî; pe de alta, refuzăm să admitem că avem o datorie egală față de toți oamenii și justificăm acest refuz în credința că există unii care ne merită iubirea și alții care nu se califică.

S-ar putea să ne mâniem pe cei care ne rănesc sentimentele și ne denigrează valorile, însă în spatele acelei mâni există mâhnirea că ne-a fost atacată identitatea. În remarcabila sa lucrare *Prisoners of Hate (Prizonierii urii)*,

psihologul Aaron T. Beck scria că oamenii „cred în general că furia este prima lor reacție față de o ofensă (...) Dar, dacă stau să se gândească și să facă o introspecție, vor fi la un pas să admită că reacția lor inițială este un sentiment de suferință, și nu de furie”¹. A devenit o obișnuință, mai ales în rândul tinerilor activiști, să caute spații de siguranță care să-i protejeze de suferință. Dar greșesc. Suferința este o parte necesară a condiției umane. În stilul său tipic tăios, Nietzsche scria că „să pui ceva necunoscut pe seama a ceva familiar aduce o alinare, o liniștire, o satisfacție și, mai mult, un sentiment de putere. Pericolul, anxietatea, neliniștea însoțesc necunoscutul – primul impuls fiind de a *elimina* asemenea stări dureroase”². Dacă vom căuta să urmărim acest instinct, o vom face chemându-i să dea seamă pe aceia pe care îi considerăm vinovați că ne tulbură și îi vom acuza de toate relele – ceea ce poate să înceapă cu distrugerea statuiilor, dar să se termine cu uciderea oamenilor.

¹ Aaron T. Beck, *Prisoners of Hate* (HarperCollins, 1999), p. 31.

² Nietzsche, 1986, p. 51.

CUPRINS

Introducere. Doar de nisipuri împesurată	11
Hatșepsut (<i>Teba, Egipt</i>).....	25
Nero (<i>Colchester, Marea Britanie</i>).....	36
Atena (<i>Palmyra, Siria</i>).....	49
Statuile lui Buddha de la Bamian (<i>Bamian, Afganistan</i>)	60
Hekate (<i>Constantinopol, Imperiul Bizantin</i>)	73
Maica Domnului din Caversham (<i>Caversham, Marea Britanie</i>).....	85
Huitzilopochtli (<i>Tenochtitlán, Mexic</i>).....	98
Confucius (<i>Qufu, China</i>)	110
Ludovic al XV-lea (<i>Paris, Franța</i>).....	126
Felix Mendelssohn (<i>Leipzig, Germania</i>).....	140
Monumentul Confederației (<i>Portsmouth, Virginia, SUA</i>).....	155
Sir John A. Macdonald (<i>Montreal, Canada</i>)	171
Edward Colston (<i>Bristol, Marea Britanie</i>).....	186
Cristofor Columb (<i>Caracas, Venezuela</i>).....	201
Cecil Rhodes (<i>Cape Town, Africa de Sud</i>).....	216
George Washington (<i>Portland, Oregon, SUA</i>)	232
Iosif V. Stalin (<i>Budapesta, Ungaria</i>)	248
Yagan (<i>Perth, Australia</i>)	263
Saddam Hussein (<i>Bagdad, Irak</i>)	278
B.R. Ambedkar (<i>Vedaranyam, India</i>)	292
Frederick Douglass (<i>Rochester, New York, SUA</i>).....	307
Epilog. Khaled al Asaad.....	323
Mușumiri.....	339
Bibliografie	340
Indice.....	352

SAVOIR-VIVRE®

O colecție de formare și rafinare a personalității, *à la légère*, fără nicio declarație de intenție programatică.

Enciclopedii și alte lucrări capabile să corecteze micile imperfecțiuni și să răspundă la marile întrebări cu grație, umor și inteligență, pentru cititorii care își caută bucurii oneste într-o lume a speranțelor amânate.